

Nederland geen voorloper in Europa

Meer ongehuwde moeders

De afgelopen decennia is in de meeste Europese landen het gemiddeld kindertal van vrouwen sterk gedaald. Tegelijkertijd is het aandeel van de buitenechtelijk geboren kinderen overal in Europa sterk toegenomen. Toch bestaan er grote verschillen in niveau en ontwikkeling van buitenechtelijke geboorten tussen landen. Naast moderne normen en waarden spelen traditionele factoren een belangrijke rol.

Sinds de jaren zestig is het demografisch gedrag van de Europese bevolking sterk veranderd. Zo is het alleenwonen sterk toegenomen en geven velen – meestal tijdelijk – de voorkeur aan samenwonen boven het huwelijk. Voorts is het percentage huwelijken dat eindigt in echtscheiding sterk gestegen, is de kinderloosheid toegenomen en krijgen vrouwen gemiddeld veel later dan voorheen hun eerste kind.

Het aantal buitenechtelijke geboorten is sterk toegenomen, het aantal echtelijk geboren kinderen is juist afgenomen. Waren buitenechtelijke geboorten vroeger vaak de ongewenste kinderen van jonge, alleenstaande vrouwen, tegenwoordig zijn het doorgaans gewenste kinderen van ongehuwd samenwonende paren.

Europese context

Het aandeel buitenechtelijke geboorten in ons land lag in de afgelopen veertig jaar steeds lager dan het Europese gemiddelde. In de vijftien landen van de Europese Economische Ruimte (de vijftien landen van de Europese Unie plus Noorwegen, IJsland en Liechtenstein) nam het aandeel buitenechtelijk geboren kin-

deren toe van 5,1 procent (1960) tot 26,4 procent (1998). Deze stijging is veroorzaakt door de stijging van het aantal buitenechtelijk geboren kinderen enerzijds en de daling van het totaal aantal geboorten anderzijds.

Noord-Europa

In Zweden, Denemarken en IJsland nam het aandeel buitenechtelijke geboorten eerder toe dan in de rest van Europa. In Zweden en IJsland wordt momenteel het merendeel van de kinderen buiten het huwelijk geboren. In IJsland had al in 1960 een kwart van de pasgeborenen een ongehuwde moeder. In dat jaar werd in Nederland nog slechts één op de zeventig kinderen uit een niet-huwelijkse relatie geboren.

De situatie in Noorwegen en Finland leek in 1960 meer op die in de andere Europese landen. In de loop van de jaren tachtig begon in Noorwegen een inhaalslag: het aandeel buitenechtelijke kinderen nam snel toe. Inmiddels is ook in Noorwegen ongeveer de helft van de geboorten buitenechtelijk.

Voorbehoedmiddelen zijn in de Scandinavische landen relatief

eenvoudig te verkrijgen, en er wordt gestreefd naar een zo breed mogelijke seksuele voorlichting. Buitenechtelijke vruchtbaarheid is er vrijwel altijd een bewuste keus van samenwonende paren. De meeste buitenechtelijke kinderen worden dan ook geboren in een gezin met twee ouders.

De frequentie en acceptatie van buitenechtelijke geboorten in de Scandinavische landen hangen samen met het relatief beperkte belang dat vanouds wordt gehecht aan de rol van de kerk. Een andere factor die van invloed kan zijn, is het ontbreken van belastingvoordelen voor het traditionele gezin. Zo is het fiscale regime in Zweden volledig geïndividualiseerd. Gehuwden hebben geen belastingvoordelen.

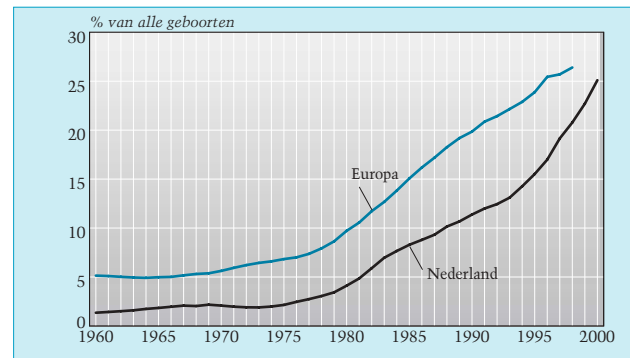
Midden-Europa

In Midden-Europa begon de toename van het aandeel buitenechtelijke geboorten ongeveer vijf jaar later dan in Noord-Europa. Honderd jaar geleden werd in Saksen, Beieren, Oostenrijk en Hongarije een groter deel van de kinderen buiten het huwelijk geboren dan in de meeste Scandinavische landen.

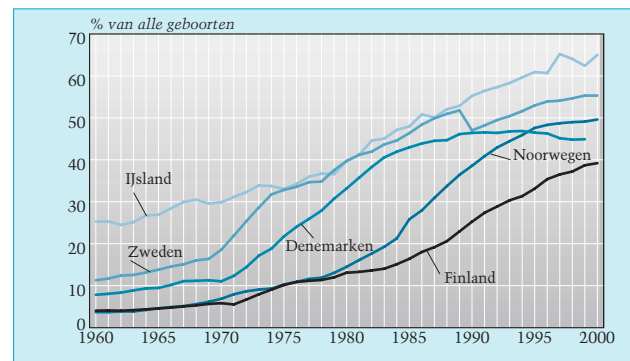
Nog in 1960 had Oostenrijk, op IJsland na, relatief de meeste buitenechtelijke geboorten in Europa, maar in 1998 lag het aandeel buitenechtelijke geboorten met 29,5 procent nog maar weinig boven het Europese gemiddelde van 26 procent. Het in eerdere jaren hoge niveau van buitenechtelijke geboorten in Oostenrijk hangt samen met traditionele erfrechtsystemen. In de agrarische gebieden waar het *Anerbenrecht* gold waren veelal alleen de erfgechtigde kinderen in de gelegenheid een huwelijk te sluiten. Tot de bruiloft woonden de erfgenaam en zijn toekomstige echtgenote op de ouderlijke boerderij. Voorechtelijke kinderen waren in deze context geaccepteerd en zelfs gewenst. In gebieden waar *Realteilung*, een opdeling van het erfgoed, werd toegepast, hadden jonge mensen meer zelfstandige bestaansmogelijkheden. Het was in deze gebieden veel minder gebruikelijk om kinderen te krijgen buiten het huwelijk. In het overwegend katholieke Zwitserland zijn traditionele waarden met betrekking tot huwelijk en kinderen krijgen nog steeds dominant. Het overgrote deel van de ongehuwd samenwonende paren trouwt alsnog als er een kind op komst is. In 2000 had 11 procent van alle pasgeborenen een ongehuwde moeder. Dit percentage is vergelijkbaar met het gemiddelde Europese niveau in het begin van de jaren tachtig.

In Duitsland is het aandeel van de buitenechtelijke geboorten ongeveer gelijk aan dat in Nederland. Er bestaan nog altijd grote verschillen tussen de voormalige DDR, waar in 1994 41 procent van de geboorten buitenechtelijk was, en het voormalige West-Duitsland, waar het betreffende percentage in dat jaar slechts 12 bedroeg. In de toenmalige DDR had het huwelijk aan betekenis verloren, mede als gevolg van het alomvattende systeem van sociale zekerheid. Kinderen van ongehuwde, werkende moeders kregen voorrang bij het toewijzen van plaatsen in crèches en kleuterscholen.

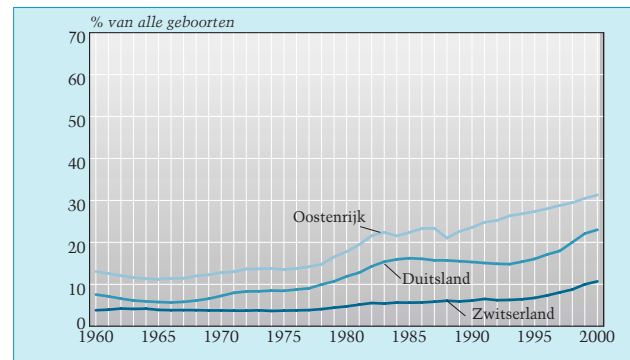
Nederland en de Europese Economische Ruimte

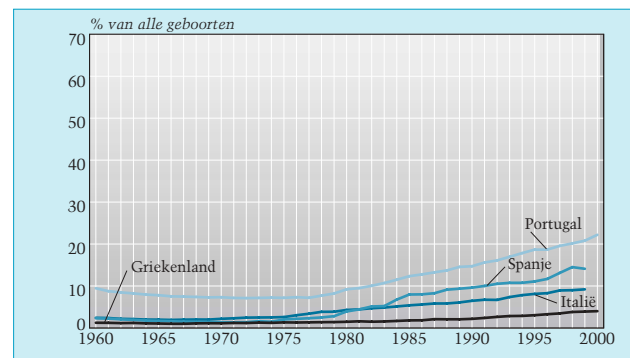
Noord-Europa

Midden-Europa

Zuid-Europa

Zuid-Europa

In de Zuid-Europese landen ligt het aantal buitenechtelijk geboren kinderen op een relatief laag niveau. Culturele factoren spelen hierbij een grote rol. De oriëntatie op het gezin is in Griekenland, Italië, Spanje en Portugal sterk gebleven, waarschijnlijk onder invloed van het katholicisme. Samenwonen is bijvoorbeeld nog steeds ongebruikelijk in Italië en Portugal, en echtscheidingen blijven betrekkelijk zeldzaam. De stijging van het aantal buiten het huwelijk geboren kinderen begon in Zuid-Europa later dan elders in Europa. Griekenland telt naar verhouding de minste buitenechtelijke kinderen (4 procent in 2000).

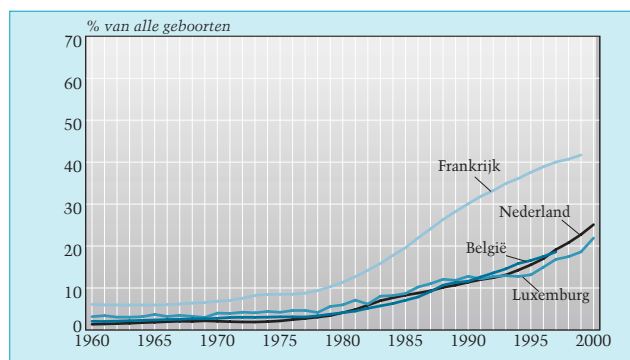
Noord-west Europa

Niveau en ontwikkeling van buitenechtelijke geboorten in België, Luxemburg en Nederland ontlopen elkaar niet veel. Het percentage buitenechtelijke geboorten in de Benelux ligt iets boven de 20 procent. Het is daarmee beduidend lager dan dat van de Noord-Europese landen en zelfs iets lager dan het Europees gemiddelde.

Hoewel de aandelen buitenechtelijke geboorten in Nederland en België weinig verschillen, zijn de demografische achtergronden in deze landen geheel anders. Ongehuwd samenwonen, bijvoorbeeld, is in Nederland gebruikelijker dan in België. In Nederland is het huwelijk niet langer de belangrijkste reden om het ouderlijk huis te verlaten, terwijl dit in België nog altijd vrij gangbaar is. Hoewel in ons land naar verhouding meer mensen gaan samenwonen, is het echter wel gebruikelijk alsnog te trouwen als er een kind op komst is. Dit verklaart het feit dat de grotere acceptatie van ongehuwd samenwonen in Nederland niet wordt weerspiegeld in een navenant groot aandeel buitenechtelijke geboorten.

In Frankrijk ligt het aandeel geboorten onder niet-gehuwde vrouwen hoger dan in de Beneluxlanden. In 1999 hadden ruim vier van de tien pasgeborenen in Frankrijk een niet-gehuwde moeder. Frankrijk is volgens deskundigen het enige land dat Noord-Europa lijkt te hebben gevolgd, zowel ten aanzien van samenwonen en buitenechtelijke geboorten als ten aanzien van de mogelijkheden werk en gezin te combineren.

België, Nederland, Luxemburg, Frankrijk

Verenigd Koninkrijk en Ierland

Ook in het Verenigd Koninkrijk ligt het aandeel van de buitenechtelijke kinderen boven het Europees gemiddelde. Vier van de tien pasgeborenen heeft er een ongehuwde moeder, tegen één op de vier in Nederland. Het aandeel van buitenechtelijk geboren kinderen in het Verenigd Koninkrijk is in de jaren tachtig snel toegenomen. In de tweede helft van de jaren negentig waren er naar verhouding zeven keer zoveel buitenechtelijke kinderen als in 1960. De omstandigheden verschillen echter sterk van die in de Scandinavische landen. Het aantal tienermoeders is relatief hoog in het Verenigd Koninkrijk. In 1999 werden per duizend vrouwen onder de twintig jaar gemiddeld 30 kinderen geboren, bijna zes keer zo veel als in Nederland.

In Ierland is tussen 1960 en 1998 het aandeel buitenechtelijke kinderen gestegen van 2 procent naar 32 procent. Ondanks de invloed van het katholicisme, maar wellicht mede door de moeilijke verkrijgbaarheid van voorbehoedmiddelen en het verbod op abortus, lag het percentage tot het eind van de jaren tachtig iets boven dat van Nederland en België. De laatste jaren is de ontwikkeling rond buitenechtelijke geboorten in Ierland in een stroomversnelling gekomen.

Moderne normen en tradities

De buitenechtelijke geboorten vertonen dus wat niveau, ontwikkeling en achtergronden betreft allesbehalve een uniform patroon. Bij de verklaring van verschillen blijkt, naast moderne normen en waarden, een belangrijke rol weggelegd voor de historische en culturele, context in de verschillende landen. Ook het fiscale en sociaal-economische beleid heeft een – veelal onbedoelde – uitwerking op niveau en ontwikkeling van buitenechtelijke geboorten.

Joop Garssen en Arno Sprangers

Ierland en Verenigd Koninkrijk

